

дження (1917–1921 рр.): матеріали Міжнар. наук. конф. (м. Київ 1–2 червня 2017 р.) / упоряд. В. Верстюк та ін. Київ; Чернігів: Сіверський центр післядипломної освіти, 2017. С. 155–170.

ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ У ВИЗВОЛЬНІЙ БОРОТБІ НА НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ (КІНЕЦЬ 1917–1919 РР.)

Ковальова Наталія

Проаналізовано сприйняття українським суспільством образу «київських» Січових Стрільців в умовах Української революції на Наддніпрянщині. Джерельною базою дослідження виступають спогади Січових Стрільців та українських громадських діячів.

Ключові слова: Січові Стрільці, УСС, галичани, наддніпрянці.

На відміну від легіону УСС, діяльність якого популяризувала Пресова квартира, період боротьби січовиків на Наддніпрянщині не був таким романтичним і оприлюдненим. Багато полонених галичан-українців, зокрема молодь, з падінням Російської імперії залишилися на Наддніпрянщині. Вони сподівалися вибороти власну державність, воюючи за неї на території Наддніпрянщини у 1917–1919 рр. під гаслом «Через Київ до Львова!». Наддніпрянці у цей час прагнули пройти шлях «Через Київ до самостійності!». Так спільна мета об'єднала вихідців з Австро-Угорської імперії та підданих уже поваленої Російської імперії.

Для Наддніпрянщини Січові Стрільці були чужинцями («австріяки», «австрійці» тощо). Кістяк Галицько-Буковинського Куреня Січових Стрільців, заснованого у листопаді 1917 р. (пізніше – полк СС), складали військовополонені-галичани, які раніше служили в австро-угорській армії та легіоні УСС (становили 3/4 особового складу) [6, 71]. Четверту частину Куреня склало патріотично налаштоване місцеве населення, яке проходило відповідний військовий вишкіл за австрійськими статутами (як восени 1917 р., так і восени 1918 р.). Для січовиків організовувалися культурно-освітні заходи: діяли курси для неграмотних, читальні й бібліотеки, вони відвідували столичні театри, читали газети, вели політичні дискусії [6, 68]. У самому Києві Січові Стрільці відчували як вороже ставлення з боку проросійського населення (називало їх «сукіними синами» – за літерами «СС» на відзнаках), так і підтримку від української громади [3, 18–19].

Після встановлення Гетьманату П. Скоропадського січовики розійшлися по всій Україні: наддніпрянці подалися до своїх домівок, частина галичан у селах проводила підпільну агітацію проти гетьманської влади. Найбільше січовиків зібралось у Запорізькій бригаді полковника О. Натієва. Січовики намагалися не

допускати грабунків і мародерства цивільного населення, захищали селян від свавілля каральних загонів та поміщиків («Галичани... поводитися чесно і справедливо») [1, 17]. Тому з часом селяни Наддніпрянщини стали до них ставитися як до свого рідного війська.

Осередком розташування полку УСС, який разом із австрійським військом вступив до України у лютому 1918 р., стала Херсонщина. За спогадами сотника УСС М. Горбового, січовики змогли переконалися у хибності думки, що «...за Збручем нічого європейського нема, що там усе примітивне, що там Азія, та й годі». У Наддніпрянщині їм сподобалися залізничі, продукти харчування, історія краю (захоплювалися козацькими могилами). Населення Єлисаветграду зустрічало Гуцульську сотню як «австрійських козаків», а втомлені стрільці не підвели очікування містян – урочисто, з оркестром, вступили до міста. Проводжали січовиків уже як українське військо [5, 161–162]. «Ми з жалем покидали Україну», – писав Левко Лепкий про від'їзд УСС на початку вересня 1918 р. з Херсонщини на Буковину. Стрільці відчували симпатії до степового краю, тісний духовний зв'язок, початок реалізації програми «об'єднання» однієї нації [7, 86].

Новий етап зібрання Січових Стрільців у Білій Церкві настав восени 1918 р. З початком антигетьманського повстання Окремий загін СС було перетворено у полк, далі – дивізію, корпус, який протягом року (до листопада 1919 р.) боровся у складі армії Директорії УНР. Основну частину складу Корпусу СС становили уродженці Наддніпрянщини. Січовики мужньо боролися і гинули у боях проти більшовиків, денікінців, поляків, від епідемії тифу. Босі, обдерті, голодні українські воїни відступали, залишаючи українську територію. Деякі з них п'ять років не були вдома, воюючи на чужині і терплячи всі незгоди воєнного часу. Наприклад, Великдень 1919 р. січовики-артилеристи зустрічали, обороняючи вузлову станцію Шепетівка. «Більше як рік без відпочинку в неправильній війні. Нерви відмовляють послуху. ... Весна, а в нас їсти нема що. ... Нема з чого хліба спекти... Нема й бульби, нема чаю, хоча цукор є», – резюмував Роман Дашкевич [4, 291].

Населення Наддніпрянщини зі співчуттям ставилося до січовиків та вояків УГА: «Жалко Галичан, страждає народ, відбився від свого краю, тай добитись годі...» [2, 7]. Єврейське населення містечка Браїлів на Поділлі, яке раніше неприхильно ставилося до українців, взимку 1919–1920 рр. рятувало стрільців 1-ї Бригади УСС від тифу: «Галичан всі любили», перестали звати «австрійцями» і боялися їх відступу [8, 4].

На початку грудня 1919 р. корпус СС було розпущено. Група ентузіастів – галичан і наддніпрянців – прогала визвольну боротьбу через байдужість більшості населення Наддніпрянської України. Січовики свою репутацію «залізного» українського війська завоювали самовідданою боротьбою й патріотизмом.

Джерела та література

1. Андрух І. Січові Стрільці у Натіїва. *Літопис Червоної Калини*. 1930. № 5. С. 15–17.
2. Венгринович С. Весна 1920 р. на Україні. *Літопис Червоної Калини*. 1932. № 5. С. 6–8.
3. Вислоцький І. Спомини розвідника з часів першої світової війни. Львів: Галицька видавнича спілка, 2007. 228 с.
4. Дашкевич Р. Мої Великодні свята (Спомини з молодих літ). *Олена Степанів – Роман Дашкевич. Спогади і нариси*. Львів: Піраміда, 2009. С. 288–292.
5. Гуцули у Визвольній боротьбі: спогади січового стрільця Михайла Горбового. Вінниця: Держ. картограф. фабр.; Київ: Іст. клуб «Холодний Яр», 2009. 472 с.
6. «Золоті ворота». Історія січових стрільців, 1917–1919 / В. Кучабський, М. Безручко, Є. Коновалець; вед. і авт. передм. О. Романів. Львів: Червона Калина, 1937. 396 с.
8. Лепкий Л. Осінь 1918 р. *Історичний календар-альманах Червоної Калини на 1927 рік*. Львів: Червона Калина, 1926. С. 85–98.
9. Л. Л. В чотирикутнику смерті (Передріздвяні спомини з 1919 р.). *Літопис Червоної Калини*. 1930. № 1. С. 3–4.

НЕЗАВЕРШЕНА РЕСТИТУЦІЯ

Бабенко Леонід

Під час передачі у 1932 р. з Ермітажу в Україну колекції 6 скіфських курганів 122 предмети з Олександрополя, Литої та Чмиревої могил були тимчасово залишені для виготовлення гальванокопій. І вже упродовж 90 років ці предмети, всупереч прийнятим рішенням, залишаються в Ермітажі. Доречно ставити питання про їх повернення законному власнику – Музейному фонду України.

Ключові слова: реституція, Ермітаж, Паритетна комісія, Музейний фонд України.

У взаємовідносинах між Україною та Росією відомо не надто багато прикладів результативної реституції. До цього часу найбільш масштабною за обсягом залишається передача культурних цінностей з музеїв РСФРР до України, що відбулася у 1932 р. за результатами роботи та рішенням Паритетної комісії [6; 7]. Серед інших колекцій, в Україну з Державного Ермітажу було передано матеріали 6 скіфських курганів, розкопаних у дореволюційний час, а саме – Литої Могили (Мельгунівський скарб), Олександрополя, Шульгівки, Чмиревої Могили,